

Svrha vzgoje je bila njemu človečnost (humanitet). „Blagoslov sveta je izobrazena človečnost. Obča človeška izobrazenost naj bode podloga vsaki stanovski izobrazbi“. Načela vzgoje so skrita v človeški naravi, v kateri so zasajeni i nagoni po razvitku. Sposobnosti naj se v detetu vzbujajo tako, da se s tem ne škoduje otroški samodelavnosti. Ni, da bi se v otroka kaj tlačilo, marveč dela naj se na to, da se otrok sam iz sebe razvija, pri čemur je paziti, da je ta razvitek splošen in soglasen. Roditeljska hiša je najznamenitejše vzgojelišče, a mati najnaravnejša vzgojiteljica in učiteljica.

Z moralno vzgojo povspesuje se razvitek volje. Izobraženje volje ima moralni značaj, ako se tiče vidnih stvari in činov, a religijski značaj takrat, ako je namerjena na ono, kar je nevidno in nedosegljivo. Čutnim potrebam otroškim ustreza materina ljubezen in skrb, za katero otrok daje v njem zbujeno udanost in hvaležnost. To čutstvo prenese kasneje tudi na očeta, brate in sestre. Od te ljubezni in zaupanja vzdigne se naposled k ljubezni in veri do drugih ljudi in do Boga, očeta nebeškega. Religioznost se more torej v otroku razviti iz vseh njegovih čustev, t. j. iz skupne njegove notranjosti. Vera ni plod naukov, ampak posledek nekega notranjega prepričanja.

Svrha umne vzgoje je bila Pestalozziju razvitek duševne delavnosti in moči.

(Dalje prih.)

Knjiga Slovenska

v
XIX. veku.

Peter Kozler r. 16. febr. 1824 v Reki (Rieg) na Kočevskem, vzgojen na Ortneku, učil se v Ljubljani, Padovi, Paviji, na Dunaju pravoslovja, služboval na Dunaju, v Rovinju, Labinu, Vodnjanu, Pazinu, Tolminu, v Gorici in v Trstu, l. 1856 bilježnik v Sežani, poslej na Dunaju in v Ljubljani, deželni poslanec, deželnega glavarja namestnik, grajščak, u. 16. apr. 1879. Nemških roditeljev sin, a slovénških teženj velik podpornik. Pisal je v „Illyr. Bl.“ Slemenski, slovénski l. 1848 v Novice in Slovenijo itd. Posebej je dal na svetlo: „Das Programm der Linken des oesterr. Reichstages mit Rücksicht auf Slovenisch- u. Italienisch-Oesterreich“ v. Peter Kozler. Wien 1849. 8. 20.

V Novicah je priobčil l. 1848: Odperto pismice gosp. Ambrožu v Beču —, kjer ga hvali, a vsled nekterih sumljivih dejanj pozneje pohvali njemu nasproti g. Doliaka v Sloveniji, ter na njegov odgovor objavi str. 106: Drugo odperto pismice g. Ambrožu — kjer ga je resno pograjal. — Razun več dopisov z Dunaja spiše: Zemljišni ali gruntni davek na Štajarskim in Krajskim (Vid. Novic. 1848 str. 159. 160); Domorodne misli; l. 41: Nekoliko trenutkov pri Jelačiču banu itd. L. 1849 št. 55—58: Slovenci na Ogerskim. — V Bleiweisovem Koledarčeku l. 1855 str. 45—51: Potovanje po okrajnah slovenskega naroda. Ulomek iz obširnišega rokopisa. P. Kozler.

L. 1848—49 je P. Kozler osnoval „Zemljovid Slovenije“, po mnogem trudu in trošku zvršil l. 1852 (Novic. št. 92), ki pa na svetlo ni smel. Po raznih pravadah povedó Novice l. 1861 st. 203, da vstane vendar iz groba, in str. 244 jako lepo opisuje M. Cigale njegovo veljavo in koristnost. L. 1864 str. 310 kažejo: Kozlerjev slovénski zemljovid v drugo na svetlo dan. — Nekako pred njim je prišel torej na dan:

1) Kratek slovénski Zemljopis in Pregled politične in pravosodne razdelitve Ilirskega kraljestva in Štajerskega vojvodstva s pridanim slovénkim in nemškim Imenikom mest, trgov, krajev itd. Na svetlo dal P. Kozler. Na Dunaju 1854. 8. XXIV. 1—56. Nat. L. Sommer. — „Slovencom. V slovénkem slovstvu se težko pogreša zemljovid slovénške dežele, ki bi zapopadal v narodu

navadne imena krajev, gorá, rek itd., in bi, kolikor se dá, natanko kazal, kako dalječ beseda slovenska seže. Dasiravno je sila težavno s tako malo pomočki, ki jih za to imamo, mejo narodovo po primerno majhnem merilu nepristransko zaznamovati in razmere jezika seosebno v bolj mešanih okrajih razkazati, se je pisatelj vendar tega dela lotil in je skušil po lastni vedi, po prejšnjih dotičnih delih in s pomočjo blagih domorodcov in prijatlov, katerim se tu očitno zahvaluje, narediti sostavo, iz ktere bi bilo moč imena v narodu navadne in popolni obraz slovenske domovine razviditi. Z velikim trudom se je zemljevid v baker rezal, da bi se kolikor je mogoče popolnamosti in zanesljivosti zadostilo. Kar se tiče nazoče priloge, naj ona zemljevid v kratkem razlaga, posebno gledé na zemljopis, narodopis in štatistiko, in naj se toraj čisla za obstojni del zemljevida. V pridanem imeniku se beró v raznih jezikih imena krajev, ki so v zemljevid vpisani itd. Slovenski narod! sprejmi dobrovoljno to delo, ktero je tebi posvečeno, in milo o njem sodi. — Izročim ti ga s preserčno željo, da bi se kmali po boljših pozvedbah znanstvo o slovenskem narodu, njegovem jeziku in svetu povikšalo“. Konec leta 1852. Pisatelj.

2) Zemljevid Slovenske dežele in pokrajin. Izdelal in na svetlo dal Peter Kozler. Na Dunaju 1864. Risal A. Knorr. Družabnikom Slovenske Matice konec leta 1864. Matici je daroval takrat 707 Zemljevidov in 470 krajevnih Imenikov, potem ploščo samo njej v last, poleg več redkih slovénških kujig in spomenikov. Tretjič je Zemljevid dan bil na svetlo l. 1871.

3) Imenik mest, tergov in krajev zapopadenih v Zemljevidu Slovenske dežele, kakor priloga istega. Na svetlo dal in založil Peter Kozler. Na Dunaju 1864. 8. 31. Tiskom Jermenskega samostana. — Dogodbe prvega zemljevida slovenske dežele. Spisal (l. 1863) izdatelj Peter Kozler, priobčil po njegovi smrti dr. J. Bleiweis v Letopisu Slov. Matice za l. 1879 str. 104—109. — Vrlega narodnjaka pa je vrlo opisal v Slov. Narodu 1879. XII. št. 92—94 Fr. Levec.

Dr. J. Radoslav Razlag r. 12. jul. 1826 v Radoslavcih blizo Ljutomera, učil se v Mariboru, modro-, bogo- in pravoslovja v Gradcu, služboval ondi in v Brežicah, ter v Ljubljani odvetnik, deželni in državni poslanec, deželni glavar, prvosednikov namestnik Slov. Matice, naposled odvétnik v Brežicah, kjer je u. 5. jun. 1880. Oglasil se je pisatelj na pr. a) v Slovenski Bčeli l. 1850 str. 125: Vseučilišče jugoslavensko; str. 157: Na uspoménu Lavoslave Kersnikove; l. 1851 str. 129: Ljubno (Pes.) 142: Vzajemnost itd. — b) Slov. Prijatelj l. 1857: Odperto pismice, komur je mar (da bi se po naj kračji poti godilo izobraževanje mladine v srednjih učilnicah časopisom, malim mesečnikom jezikoslovnim, kateri bi kritičesko razkladal prekrasno sostavo staroslovenskega jezika in navadnega slovenskega in ilirskega narečja z ozirom na vse slavjanske narečja, ter bi prikladne sostavke za djansko vajo prinašal v latinski in cirilski abecedi itd.). — c) Drobtince l. 1858 v slovó Jakobu Košaru (Jezič. 1886 str. 43). Roka božja; Slava Narvikšemu (Pes.). — d) Novice l. 1861: Narodna omika na pr.: „Nova, važna dōba je napočila za vse narode raznojezične Avstrije, ktera ni nikdar bila in nikdar ne bode — nemška. . . Brez narodnega jezika v šolah in uredih je pravica le prazen glas, — je omika le gerda šema, — je svoboda le piškov oreh, je narod le truma opic ali papig. Slovan visoko čisla in goreče ljubi svoj jezik. On ga ne stavi ne nad, ne pod kristjanstvo in svobodo, ker je oboje le ž njim in v njem mogoče. . . Kako naj se djansko pospešuje razvitek narodiča slovenskega, hočem drugikrat načertati s svojim slabim peresom (str. 69).“ — L. 1862 str. 138: Umno gospodarstvo. — L. 1871: Jugoslavenski program v zboru Slovenije političnega društva v Ljubljani, govoril dr. Razlag (l. 4. 5.);

str. 150—159 v Sloveniji govoril obširno o slovenskem časnikarstvu in sicer o sledečih točkah: 1) Koliko in kakošnih časnikov je Slovencem treba? 2) Kako se naj naši časniki dušno in materialno podpirajo, toraj zdržavajo? 3) Ali nam je treba že sedaj političnega dnevnika? 4) Ali bi koristen bil časnik v nemškem jeziku? — V čitalnici 2. apr.: O samostalnosti ženskega spola (Novic. str. 116. 117) itd. — „Po dr. Costi poprime besedo in govori o „Jugoslavenskem programu“ dr. Razlag blizo tako-le:

„Jaz se zavedam kot rodoljub že od leta 1843. in ker smo na Graškem vseučilišči gojili živo sočutje posebno sè svojimi južno-slavenskimi brati, zasledovali marljivo njih slovstveni in družbeni razvoj in l. 1848 tudi patriotično podpirali rešilno podvzetje neumrlega Jelačiča bana v korist staročastne Avstrije, imam nekoliko pravice povedati tudi svoje nazore o tem prevažnem predmetu. Razun simpatij, ktere smo takratni južnoslavenski mladenči med seboj sploh imeli, smo se tudi dejansko trudili spojevati razna naša podnarečja v en edini književni jezik na slavenskem jugu za slovstvena skupna dela in smo želeli prenarediti nektere različne oblike tako, da se slovstvo vrne k poprejšnjemu jedinstvu jezika brez škode posamesnih podnarečij, ktera poslednja bi se naj le rabila za poduk prostega naroda, toraj se tudi ponašamo z napredkom slovenskega naroda zadnjih 20 let itd. (str. 27).“ — Posebej so prišle na svetlo:

1) Zvezdice od Radoslava Razlaga. U Gradcu 1851. 16. str. 108. Tiskom Tancerovim. Mladeži jugoslavenskoj posvetjuje spisatelj. Geslo mu je: »Serđca nikak nedajmo tudjini, — Dužni smo sve davat domovini, — Ova mati nas je odgojila, — Njezin je naš život bratjo mila! G. Janko Drašković.« — „Naméra ovih zvezdicah (XVI) upravo pred zorom zlatorujnom blistajućih jest, probuditi serđca speća u nehajstvu žalostvom, upaliti serđca topla pobratimah i posestrimah rodoljubivih, razplamtiti serđca vruća za Slave slavu, za rod ljubljeni i dom predragi (str. 106).“ Pohvala bila je Zvezdicam v časnikih občna, razun v Danici, kteri odgovarja nekoliko v Bčeli 1851 str. 172. (V. Kećiančić).

2) Zora, jugoslavenski Zabavnik za godinu 1852. Od Radoslava Razlaga i Ivana Vinkovića. U Gradcu 16. str. 178. Tisk. Tancer. Koledar 1—27. Spisi Razlagovi so p.: Divotvornost (romantika) str. 29—43. Pesni: Ljubav, Domovini, Sirota, Spomlad, Tolažba siroteka. Jedinici (v Cirilici). Mirovni shod; Narodne pripovjedke: Vile, vješćice, o zvezdah, pozoj, modros, krstnici, o risu, o cvětenju penez, o vrěmenu; Priateljici. U spomenar. — Životopisi str. 127—162. Starožitne črtice; Listine; Svršetek: „Eto vam Zore rodjaci vlastimili! koja stidnim licem stupi u běli svět . . Svrha Zore jest pokazati put, kojim valja stupati k slavohramu — sloge . . Jezik, kojega Zora govori, je dakle onaj, koj se obadvojici, Srbom i Slovencem kao sředstvo priporača, kojim se mogu do sloge svete dokopati . . Čto se životopisah tiče, moramo kazati, da nijesmo popisali najodličnijih glavah južne grane slavjanskega stebła; nego za sada nam samo najbolje poznatih rodoljubah itd.“ — Zora jugoslavenska od Radoslava Razlaga. Tečaj II. U Zagrebu 1853. 8. 228. Tiskom i troškom Fr. Župana. Duhu otca uzajemnosti slavjanske posvetjuje izdavalatelj. Uvod: „Eto vam, rodjaci vlastimili, po drugiput Zore, koja uže smělím korakom stupi u běli svět . . Sostavci u ovogodišnjoj Zori su stranom ilirski, stranom slovenski, stranom pako se obćeslavenskomu približuju na podlagi staroslovenščine i rusćine itd. U Zori ove godine se nalazi više sostavkov tiskanih ćirilicom“. — Pametar — Pamjatnik 13—19; Za god poljnoga maršala Radeckoga — U Radecky - Pametar; Domovina, U tudjini, Moj rod, Lepir, Zvěstost, Najlěpši den, Moja naděja, Najblaženije ćuvstvo, Na razstanku; Slava (Pesni). — Nasprot pohvali v Bčeli jtd. oglasila sta se Cegnar v Ljublj. Časniku 103. 104 in v Novicah l. 1852 Podgorski z Bleiweisom vred deloma zoper vsebino, najveć zoper jezik „lunin“, zoper obliko itd., kar je pomagalo.

3) Slovenski Pravniki to je kratki povzetki postav in obrazi ali izgledi raznih pisem, spisov in vlog na sodnije in druge oblasti v prepirnih in neprepirnih zadevah, potem tudi odlokov ali rešitev, razsodb in razsodnih nagibov za vse občane, posebno pa za občinske župane, pravdosrednike, bilježnike, sodnike in urednike sploh na svetlo dal Dr. J. R. Razlag, odvetnik v Brežicah itd. Čisti prihodek je namenjen naši jugoslavenski akademiji znanostih in umetnostih v Zagrebu. Zvezek I. V Gradcu 1862. 8. 160. Natisol J. A. Kienreich. Vekovečni pravici in slovenskemu rodu posvečuje izdatelj. — Nekoliko o terminologiji gl. v Novic. 1862 str. 374.

4) Pěsmarica. Na světlo dal in zal. Dr. J. R. Razlag, odvetnik v Brězicah. V Gradcu 1863 8. 208. Nat. J. Kienreich. — V drugič in pomnoženo — odvetnik v Ljubljani. V Mariboru 1872. 16. 240. Nat. F. Skaza in drugovi. Donat. Nar. tisk. v Ljublj. 1873. Založil izdatelj. Južnoslavenski mladini, naroda naději, posvečuje izdatelj. Na primer bodi po milem napevu sloveča Razlagova:

Domovini.

Bodi zdrava domovina!	Tuje šege, tuje ljudstvo
Mili moj slovenski kraj,	So prijatla, braća ni,
Ti prekrasna, ti edina	Slava le, slavensko čuvstvo
Meni si zemeljski raj.	Srce moje veseli.

Primi cělov zemlja mila,
Primi srce moje v dar,
Da bi vedno matka bila
Ne pozabljena nikdar!

5) Pravniki Slovenski. List za pravosodje, upravo in državoslovje. Leto I. Izdatelj in vrednik dr. J. R. Razlag, odvetnik. V Ljubljani. 1870. 8. 224. Nat. J. R. Milic. Kazalo obsega. Imenik naročnikov. Budnim pravica. Vigilantibus jura. — Leto II. 1871. 8. 384. — Leto III. 1872. 8. 384. — Kolednica: „Slovenci od pamtiveka nosijo svojim znancem o premenu vsakega leta starodavne koledje, svoje iskrene želje za dober vspeh pridelkov in novejši čas računji k tem tudi duševni napredek, torej tudi „Pravniki“ čestita v tem obziru svojim čitateljem, kterih je sicer malo, vendar pa v izbornem številu. Naš list je ravnokar nastopil svoje tretje letno potovanje ter budi mlado in staro na novo živobitje, na neumorno delovanje in to na suhoparno delovanje, ker je prešla doba, v kteri se je pilo in pelo za narod in njegovo vzbujenje. Za kolednico prinese v svoji bisagi tri važne reči svojim rojakom: prvič delo, drugič delo in tretjič zopet delo. Brez dela ni jela in brez duševnega dela ni duševnega napredka; na delo torej, komur je mar sreča naroda slovenskega! itd. (Str. 1). — Naš list je namenjen strokovnim vajam v pravniškem poslovanji in vsakdanja potreba ga naj priporočuje. Ako torej edini pravniški listič ne najde zadostne podpore, naj kdo drugega izdati začne, kteremu se bode rad umaknil (Str. 384).“ — In tako je bilo.

Koliko in kako je deloval Dr. R. Razlag sicer na narodnem polju, o tem je čitati premnogo v časnikih p. v Slov. Narodu, Novicah, Slovencu itd. Kakor se je radostno pozdravljala njegova volitev v deželni zbor (Novic. 1865 str. 47), tako nemile so bile poslednje razprave, kedar je prišlo mej narodnimi veljaki do javnega razpora (Pravniki II. 1871 str. 382—383; Narod 1872; Novice 1872 str. 310. 311 itd.). Slovji pa dr. Razlag človekoljub, in vrlo opisan je v Slov. Narodu 1880 št. 132—4, kjer mu Jos. Cimperman poje na pr.:

„Dušne Ti svoje moči le vzvišenim smotrom žrtvuješ,
Naj povzdiguje Te svet, naj Te napada zavist.“